Táňa Pauhofová: Nesmieme dopustiť, aby sa takáto hrôza zopakovala

Uznávaná herečka v Košiciach stvárňuje Annu Frankovú.

Dnes už legendárnym svedectvom doby, vojny a holokaustu je Denník Anny Frankovej. Trinásťročná Annelies Marie Franková v ňom priblížila skutočný príbeh židovskej rodiny, ktorá sa počas druhej svetovej vojny dva roky skrývala v zadnej časti fabriky v Amsterdame. Tesne pred koncom vojny však padla za obeť nacistickému vyvražďovaniu. Anna si zapisovala udalosti od 12. júna 1942 do 1. augusta 1944 a zaznamenala všetko, čo sa okolo nej dialo v jednotlivé dni v úkryte. Zápisky po vojne vydal jej otec Otto Frank a stali sa jednou z najznámejších kníh na svete. Denník Anny Frankovej sa dočkal mnohých spracovaní v rôznych žánroch. Do podoby experimentálneho tanečného divadla ho spracoval režisér a choreograf Ondrej Šoth a jeho inscenácia mala svetovú premiéru v Štátnom divadle Košice v marci 2017. Titulnú postavu Anny v inscenácii ocenenej cenou DOSKY za mimoriadny počin v oblasti tanečného divadla stvárnila populárna Táňa Pauhofová, s ktorou sme sa porozprávali nielen o Anninom denníku.

Ste vášnivou čitateľkou rôznej literatúry, a tak predpokladám, že ste čítali aj Denník Anny Frankovej. Aké pocity vo vás vyvolalo toto svedectvo o temnej dobe ľudských dejín?

- Knihu som čítala v rôznych obdobiach svojho života a vždy som ju vnímala podľa svojej momentálnej dispozície. Inak som ju vnímala, keď som mala desať, keď som mala pätnásť či dvadsať. Čítala som ju niekoľkokrát a čítala som ju veľmi pozorne, keď sme s Ondrom Šothom a Zuzkou Mistríkovou pripravovali našu inscenáciu s košickým baletom. Zakaždým som mala z knihy úplne iný vnem, zakaždým bola moja pozornosť či najsilnejšie emócie upriamené na niečo iné. Raz to bol pocit dospievania, izolácie, téma druhej svetovej vojny či pocit tej veľkej duše uzavretej v malom tele, ktoré je odtrhnuté od normálneho dospievania, alebo téma obrovskej nádeje a ľudskosti, ktorý v Anninom príbehu je. Naposledy som sa snažila Annin denník vnímať čo najkomplexnejšie, aby sme to najdôležitejšie dokázali divákom odovzdať. Nie je možné na to zabudnúť, aby sme už nikdy nedopustili, aby sa takáto hrôza zopakovala.

Anna Franková začala písať denník ako trinásťročná, ale vzhľadom na obdobie a okolnosti, v ktorých sa zrodil, ho už zrejme nemožno považovať za dielo dieťaťa či tínedžera. Aká bola podľa vás Anna Franková – vystrašené dieťa alebo mladá žena, ktorá chcela svetu zanechať svoj odkaz?

- Nemyslím si, že jej ambíciou pri písaní denníka bolo zanechať odkaz, skôr to bola potreba usporiadať si myšlienky, upratať si v sebe, vyrozprávať sa... a túžba stať sa časom spisovateľkou. Okrem denníka písala poviedky, zdokonaľovala sa. Denník bol pre ňu istou formou útechy a priestorom, v ktorom mohla byť sama sebou a napísať všetko, čo cítila, o čom premýšľala, po čom túžila. Písala v ňom, že napriek tomu, že je obklopená veľa ľuďmi a kamarátmi, nemá skutočnú priateľku. Tak si ju vo forme Kitty vymyslela. Bolo to veľmi mladé dievča, vo veľmi veľa veciach bola ešte detská. Mala na to plné právo, objavovala svet. Ale v mnohých veciach bola až šokujúco hlboká, veľká a zrelá duša vzhľadom na to, že hovoríme o veku v rozmedzí od 13 do 15 rokov.

Sme generáciou, ktorá vojnu nezažila. Nerozmýšľate pri stvárnení takejto postavy z toho krutého historického obdobia, ako by ste sa cítili vy sama v jej koži?

- Každá úloha, ktorú herec dostane, je možnosťou na sebareflexiu. Našou prácou je to navnímať, pochopiť, prijať a odovzdať.

Frankovci sa dlhú dobu skrývali pred fašistami a tajne im pomáhali priatelia. Mali by ste odvahu takto pomáhať stojac zoči-voči teroru diktatúry?

- Po vojne je každý generál. Veľmi by som si priala, keby som mohla s istotou tvrdiť, že áno. Ale človek sám seba len ťažko pozná, kým sa v takej situácii neocitne a takto mi len ostáva veriť, že hodnoty, ktoré vyznávam teraz, ma neopustia ani v kritických situáciách a budem vedieť konať správne - tak, aby som sa mohla sama sebe pozrieť do očí.

Druhá svetová vojna sa skončila pred 75 rokmi a generácia, ktorá si ju ešte pamätá vymiera. Napriek tomu, čo všetko sa vie, vzmáha sa extrémizmus a napríklad aj do slovenského parlamentu sa dostali ľudia, ktorí popierajú holokaust. Mal by byť Denník Anny Frankovej nielen pre nich, ale aj pre mnohých ich mladých nasledovníkov povinným čítaním?

- Nie som si istá, že pre mladú generáciu je čokoľvek, čo je „povinné", automaticky prijateľné, pochopiteľné a túžobne očakávané. Skôr si myslím, že sa treba rozprávať, ideálne odmalička. Na školách by veľmi pomohol predmet, ktorý by sa venoval kritickému mysleniu, aby sa už v mladom veku začali deti učiť čítať s porozumením, vedieť triediť informácie a rozlišovať fakty od rôznych tvrdení. Tiež môžeme skúsiť pochopiť tých, čo tému holokaustu odmietajú alebo zľahčujú, prečo tak konajú, zistiť pôvod ich strachu a nájsť jazyk, spôsob, ako im to prístupnou formou priblížiť. Neodmietať, nezatracovať, ale hľadať cestu. Pretože verím, že v konečnom dôsledku nám ide všetkým o to isté. Treba sa ale vyrovnať s tým, že sú ľudia, ktorých nepresvedčí nič. Lebo nechcú.

SVJATOSLAV DOHOVIČ
FOTO: ARCHÍV ŠD

Bola obyčajným dievčaťom, ktoré muselo dospieť v tajnom úkryte

Z Anny Frankovej sa stal celosvetový symbol holokaustu.

BRATISLAVA. Výskumníkom sa po desaťročiach podarilo odhaliť, čo napísala Anna Franková na stránkach svojho denníka, ktoré prelepila hnedým papierom.

Pomocou modernej neinvazívnej digitálnej technológie vedci zistili, že vtedy 13-ročné dievča písalo o neslušných vtipoch, sexe, menštruácii či prostitúcii. Experti hovoria, že ak to niečo o Anne hovorí, tak len to, že bola bežným dospievajúcim dievčaťom.

„Za celý ten čas sa z Anny stal taký celosvetový symbol holokaustu, že dievča menom Anna sa stratilo do úzadia," opisuje objav pre BBC Múzeum Anny Frankovej.

Zvedavá tínedžerka

Výskumníci sa k obom stránkam dostali v roku 2016 počas bežnej obhliadky stavu Anniných denníkov. Obe stránky, ktoré zozadu osvetlili, odfotografovali. Špeciálny softvér potom musel dešifrovať ťažko rozoznateľné slová, ktoré sa prekrývali s textom na opačnej strane listu.

Anna text napísala 28. septembra 1942, no potom ho prelepila hnedým papierom. Prelepila ho zrejme preto, aby sa k nemu nedostal nikto z ľudí, s ktorými sa ukrývala pred nacistami.

„Ktokoľvek by si prečítal tieto riadky, sa nebude vedieť ubrániť úsmevu," hovorí pre Guardian Frank van Vree, riaditeľ holandského Inštitútu pre štúdiá vojny, holokaustu a genocídy.

Experti sa zhodujú, že stránky nie sú pozoruhodné pre svoj obsah, keďže o sexe píše oveľa explicitnejšie aj na iných miestach denníka. Stránky sú dôležité pre to, čo hovoria o Anne ako autorke a spôsobe jej písania.

Písala si denník, ktorý ovplyvnil svet. Anna Franková si udalosti zaznamenávala od trinástich rokov. **FOTO: JUDITA ČERMÁKOVÁ**

„Začína rozhovorom s vymyslenou osobou, ktorej hovorí o sexe. Vytvára si tak literárny priestor, na ktorom môže písať o niečom, čo pre ňu nemusí byť ľahké. Je to veľmi opatrný spôsob, ako začať s písaním," vysvetľuje pre web The New York Times výskumník Peter de Bruijn.

„Občas si predstavujem, že niekto ku mne príde a spýta sa ma na záležitosti sexu. Ako to mám spraviť?" píše na stránkach, pričom v odpovedi využíva aj slovné spojenie rytmický pohyb.

Neslušné vtipy

Anna ďalej píše, že keď dievča dostane vo veku 14 rokov menštruáciu, znamená to, že "je zrelá na vzťah s mužom, no samozrejme to neurobí, kým sa nevydá".

K prostitúcii napísala, že „každý muž, ak je normálny, chodí za ženami. Takéto ženy ich oslovujú na ulici a potom sú spolu. V Paríži majú na to veľké domy. Ocino v takom bol."

„Anna Franková píše o sexualite odzbrojujúcim spôsobom. Ako každý dospievajúci aj ona je zvedavá," píše riaditeľ Domu Anny Frankovej Ronald Leopold. „„Vďaka týmto textom sme bližšie k dievčaťu a spisovateľke Anne Frankovej."

Anna si podľa BBC zapísala aj štyri neslušné vtipy. „Viete, čo v Holandsku robia dievčatá z nemeckého wehrmachtu? Matrace pre vojakov."

Denník dostala na narodeniny

Anna si začala denník písať 14. júna 1942, dva dni po svojich trinástych narodeninách.

Šiesteho júla sa začala spolu s rodinou schovávať pred nacistami v tajnej miestnosti jedného domu v Amsterdame. Postupne zapísala denník a minimálne ďalšie dva zošity.

Keď Anna neskôr počula výzvu, aby ľudia po vojne poskytli denníky, začala svoje zápisky prepisovať. Posledný zápis pridala len niekoľko dní predtým, než ju s rodinou v auguste 1944 nacisti odhalili.

Anna sa dostala do koncentračného tábora Bergen-Belsen, kde o rok neskôr zahynula ako pätnásťročná. Jej otec Otto Frank, ktorý ako jediný prežil, denník dcéry po vojne vydal ako knihu. Knihu neskôr preložili do viac ako 60 jazykov.

MATÚŠ BEŇO